

KULTŪRA

MENAS ✠ LITERATŪRA ✠ MOKSLAS

Laisvė, patriotizmas ir „dzinbudizmas“

Ekonomistas Rimantas Kuodis, apibūdindamas Lietuvos valdančiąją koaliciją ir jos veiklos metodus, yra pasakęs – valdančiųjų „dzinbudizmas“. Skamba pašaipiai, lyg ir norėtusi nusišypsoti, bet kažkaip nebejuokinga. Ir nebejuokinga jau seniai, nes plika akimi matyti valdančiųjų nekompetencija, abejingumas ir plaukimas pasroviui. Netgi Prezidentė numojo ranka – susimildami, plaukite, tik nieko nesugadinkite, bent tiek bus gerai.

Bet „dzinbudistai“ ima ir vis tiek ką nors sugadina. Imkime, pavyzdžiui, dvi premijas. Vienos skandalas jau pamažu ima blėsti, nors šiuo savo poelgiu valdantieji taip žemai krito, kad žemiau nebėra kur: neskyrė Laisvės premijos Vytautui Landsbergiui, kuris kaip niekas kitas yra jos nusipelnęs, o ypač tokios sukakties – Sausio 13-osios 25-mečio minėjimo – proga. Manychiau, tokį poelgį tikrai verta prisiminti – kaip nomenklatūrinių ambicijų ir asmeninės puikybės apakintų, nei šalies prestižo, nei istorijos patirties nepaisančių bukapročių kerštą.

Pati naujausia žinia iš „dzinbudistų“ – Krašto apsaugos ministras Juozas Olekas neskyrė Patriotų premijos filosofei Nerijai Putinaitėi už ekspertų komisijos jau atrinktą ir patvirtintą knygą „Nugenėta pušis. Ateizmas kaip asmeninis apsisprendimas tarybų Lietuvoje.“ Kaip teigiama, premija neskirta dėl knygoje pateiktos kritikos poetui Justinui Marcinkevičiui. Juozas Olekas sakosi Sąjūdžio mitinguose stovėjęs už Justino Marcinkevičiaus nugaros, deklamuodavęs jo eilėraštį „Ašara Dievo aky“ ir dažniau eidavęs į bažnyčią nei kai kurie jo oponentai... Bet kaip tai susiję su kritika? Kodėl ponui ministrui ji pasirodė nepriimtina? Kad kritikuoji prisitaikėliška pozicija, vaizduojant, kad tai buvo vienintelis teisingas kelias ir kad kitaip negalėjo būti?..

O juk buvo tokių, kurie neprisitaikė – pavyzdžiui, kad ir Mindaugas Tomonis, irgi poetas, laikytas psichiatrinėje, kankintas saugumo, nužudytas... Kodėl jis neprisitaikė? Gal irgi būtų tapęs žinomu poetu, tautos ir valdžios mylimu?.. Ir privilegijų beigi dividendų gavęs?..

Apmądau ne tiek dėl premijos ir ne dėl valdančiųjų intelektualinio lygio (tiesą pasakius, žodžio „intelektas“ čia nereikėtų vartoti, toks dalykas valdantiejiems nepažįstamas), bet dėl kritinės minties Lietuvoje. Kodėl jai Lietuvoje taip sunkiai sekasi? Kodėl mūsų mąstymas toks vangus ir toks inertiškas? Kodėl nesuprantame, kad kritinis mąstymas yra vienas iš tikrųjų kelių į pažangesnę, atviresnę ir sveikesnę visuomenę? Gal dėl to, kad kritiką dažnai priimame ne kaip objektyvų, o kaip asmeninį dalyką?.. Juk ir šiuo atveju – niekas nesako, kad Justinas Marcinkevičius buvo blogas poetas ar blogas žmogus – tiesiog jis buvo vienas iš pavyzdžių, kaip subtiliai sovietmečio ideologai manipuliavo žmonėmis ir kaip veikė konformizmo mašina.

Ir jeigu jau vienaip ar kitaip taikėmės prie sistemos, tai būkime malonūs tą pripažinti. Nes tai būtų teisinga tų, kurie neprisitaikė, atveju. Kurie buvo palaužti, sugniuždyti, paversti psichiniais ligoniais, kalinti ir nužudyti. O jeigu jau nenorime, tai, kaip kažkas juokavo „Facebooke“, duokime Patriotų premiją Vanagaitei ir Janutienei. Tegu pasidalija.

O Nerijos Putinaitės knygai puiki reklama padaryta. Nesistebėsiu, jeigu ji bus žaibiškai išpirkta. Ir gerai. Tokias knygas reikia skaityti.

Renata Šerelytė

Čin Ši Huangas, pirmojo Kinijos imperatoriaus, terakotiniai kariai. 210 m. prieš Kristų

K. B. apie smegenyse implantuotą autorių

Iš rašto literatūros valdybai

*Operacinėje, atgaudamas sąmonę,
pajutau, jog smegenyse kažkas pakeista,
lyg būčiau suaugęs pakaušiu su savo dvyniu,
kurio negaliu pamatyti.
O tai buvo Autorius.
Kaip sakiau,
jam buvau patikėjęs savo asmenybės šifrus.
Jis ėmė įžūliai jais naudotis.
Mano vardu paisto visokių niekų,
dešifruoja mano slapčiausias mintis
arba primeta man, kas jam kartais užėina.
Dėl to kategoriškai protestuoju.
Neretai spaudoje ar TV
cituoja mano tekstus,
ypač suvulgarina mano meninį skonį.
Kartais sapnuoja mano sapnus,
per juos išnyra šifruoti dalykai,
taip pasisavina svetimą autorystę:
o jis be manęs būtų – niekas.*

Marcelijus Martinaitis
Ištrauka iš eilėraščio

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Laisvė, patriotizmas ir „dzinbudizmas“ • **2-as psl. Astrida Petraitytė.** Pasakojimas apie Vilniaus kino teatrus • **4-as psl. „Taip trumpai gyvenau, o tiek daug regėjau..“** Marcelijus Martinaitis. Sigitas Geda • **5-as psl. Renata Šerelytė.** Kaltinamasis – eilėraštis. Spektaklis „Baltas sodininkas“ • **6-as psl. Naujos knygos.** Nesenstantis kaip Dantės „Pragaras“. G. K. Chestertono „Rutulys ir kryžius“ • **7-as psl. Jūratė Kuodytė.** Pirmoji pasaulyje pal. Mykolo Sopočkos bažnyčia • **8-as psl. Kultūros kronika/ Miglė Mašanauskienė.** „Amerikos balsas“ kalba į Lietuvą

Kitame numeryje: Pokalbis su vertėja E. Novickas • Nacionalinės meno ir kultūros premijos lauretai: aktorius D.Gavenonis

Nukelta i 3 psl.

Atkelta iš 2 psl.

Klaidžiojant paskui autorei po Vilniaus kino teatrų, išsibarsčiusius laike bei erdvėje, suprantama, iškildavo ir klausimų, abejonių, net prieštaravimų. Tai, kad šiame beletristiniame pasakojime man norėtusi daugiau „nuobodžios“ medžiagos – pačios autorės apibendrinimų, statistikos (pvz., kiek kino teatrų veikė tarpukario Vilniuje, kokia kino produkcija tuokart dominavo ir pan.), galima laikyti asmeniniu įgeidžiu, lenkdamas pirštus gali ir pats ši tą paskačiuoti...

Bet kai kurios abejonės, manysčiau, nėra vien „skonio“ reikalas. Štai „rausvoji dalis“ – taip tenka sąlygiškai įvardyti skyrius, pristatomus, kaip minėta, ne tik ryškia spalva, bet ir atskiru titulinio puslapiu – praturtėja, pastaruosiuose nurodant vietų kino teatre skaičių, bet... nuskursta, nes „juodojoje dalyje“ iškart po pirminio pavadinimo regime ir jo metamorfozių datas; dabar tituliniam lape, pvz., „Planetos“ vartimo „Skalvija“ laikas neįvardijamas.

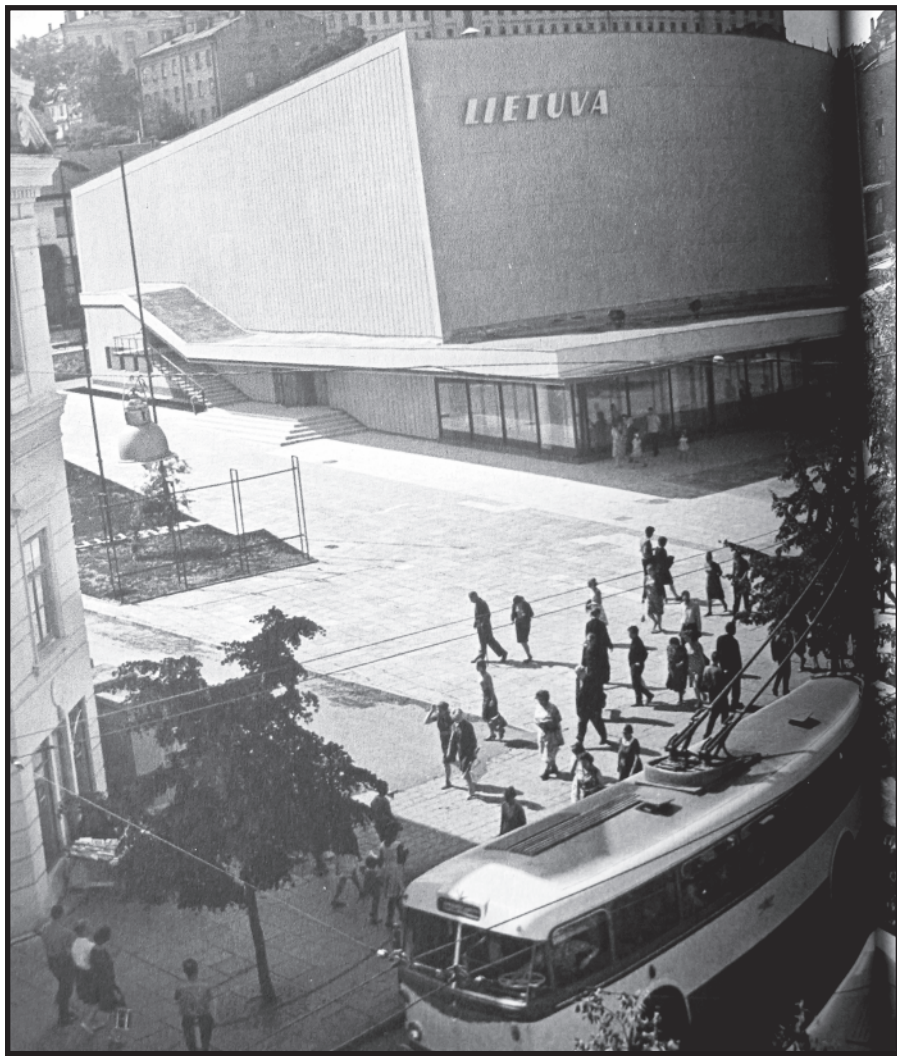
Įsivaizduodama, kad knyga turėtų būti įdomi bei naudinga moksleiviams, nebūčiau tikra, ar kai kur jiems (ne tik jiems) neteks pasukti galvos. Pvz., jau pirmame pasakojime paskačius, kad toks B. Kosokovskis „periodiškai komandiruojamas iš sostinės apžvelgti Vilniaus kino gyvenimo“ (p. 15), negi sąmonėje taip iškart ir iškils visa LDK padalijimų, jų pasekmių istorija, negi kiekvienas taip ir iškart ir susivoks, kas ta „sostinė“? Nors, kaip minėta, knygoje dažnusyk prisimenamas ir tolimas istorinis kontekstas, kai kada (ypač pirmuosiuose skyreliuose, prasidedančiuose 1907 m.) tikslesnių „koordinacių“ pritrūksta; vienokia ar kitokia nuoroda į carinės Rusijos imperiją, jos sudėtinę dalį – *Severo-Zapadnyj kraj* – būtų reikalinga (šiaurės vakarų kraštas minimas, bet – kadangi rašoma mažosiomis raidėmis – tai reikia suprasti tiesiog kaip geografinę nuorodą).

Taip pat jau pirmame skyriuje, diegiančiame žinią, kad kino teatrų Vilniuje pradžia – 1907 m., sutrikdys citata iš laikraščio: „<...> demonstravimas tapo geriausias iš visų anksčiau buvusių Vilniuje.“ (p. 13) Paaškinimo, matyt, sulauksime gerokai pasirybę į priekį. Štai pristatant 1955–1985 m. Bernardinų sode veikusį kino teatrą „Vasara“ ištisi skirsneliai skiriami XIX a. pabaigoje pradėtoms Vilniuje demonstruoti „gyvosios fotografijos“, XX a. pradžioje populiariams brolių Lumière'ų kino seansams.... Manysčiau, ši informacija – kino demonstravimo pradžia – praverstų kaip įžanga prieš pasakojimus apie specialiai šiai pramogai statomus ar pritaikomus pastatus. Rūpėtų ir aiškesnis skyrimas tarp kino teatro *per se* ir tokio reiškinių, kaip epizodinis filmų demonstravimas kitos paskirties patalpose (dar esame girdėję iš ankstesnių laikų apie džiugią naujieną: „kinas atvažiavo!“, pvz., jis kartkartėmis demonstruotas kolūkių kultūros namuose ar kareivinių salėse). Ar kino teatru laikytinas – kaip toks knygoje pristatomas – 1908-ųjų Lukiškių aikštėje veikęs „The Phenomen“, kurio veikla reziumuojama: „The Phenomen“ – sezoninis atklydėlis – paplautos ir išskris <...>“? (p. 21)

Kita vertus, priimdamas, kad leidinyje kruopščiai suregistruoti visi kada nors veikę kino teatrai – kiekvienam (su visomis jų metamorfozėmis, pavadinimų kaita) skiriant atskirą skyrių, nustembi staiga lyg tarp kitko, „išėjus iš kalbos“ paminimą dar kažkokį kino teatrą, į oficialųjį autorės registrą neįtrauktą... Štai pasakojimas apie 1911 m. veikusį *elektrinį meninį kinematografą* „Mečta“ užbaigiamas: „Vis dėlto šnipiškėčių svajonė išsipildė ir Kalvarijų gatvėje buvo atidarytas pigiausias „Kalvarijų“ kino teatras“. (p. 45) Arba skyrelyje apie

„Draugystę“ aptariant Naujosios Vilnios ypatumus, sakoma: „Visai netoli geležinkelio, Wilenskos gatvėje /dab. A. Kojelavičiaus/ tarpukaryje veikė kino teatras „Gražina“.“ (p. 241) Tokių kino teatrų ir pateiktame žemėlapyje nepavyko aptikti. Rebusu man liko ir „Panerių“ istorija... Štai skyrelio tituliniam lape nurodoma „Apie 1963“, bet žemėlapyje duomenys jau kiti: „1961?–1962?“; nieko keista, kad abejonė, neturint tikslių duomenų, pažymima klaustuku, vis dėlto ir hipotetinė data turėtų būti ta pati. Dar įdomiau: tekste cituojamas sovietinės

Lietuvos funkcionieriaus I. Trifonovo įsakymas: „nuo 1960 m. rugpjūčio 1 d. uždaryti seną ‘Panerių’ kino teatrą“ (p. 295) – tai toks, bent jau taip pat besivadinąs veikė ir iki šešto dešimtmečio?.. Arba kino teatro „Tauras“ gyvavimo metai po pavadinimo skelbiami 1964–1990, o skyrelis baigiamas pasakojimu apie 2001-uosius, tuomet veikusį „Kino tvaną“... Tiesa, žvilgtelėję į žemėlapi šalia „Tauro“ duomenų jau randame ir: „2001–2002 KINO TVANAS“.

Galime tikėtis Žalneravičiūtę, kuri (kaip užrašyta ant galinio viršelio) „daugiau nei dešimtmetį dirba ‘Skalvijos’ kino centre programų sudarytoja“, apie savąjį kino teatrą pateiksiant itin detalią, kruopščiai surinktą informaciją. Išties skyrius apie „Planetą“, atsidariusią 1963 m., ir dabar dar veikiančią kaip „Skalvija“ (tiesa, iš dviejų salių likus tik viena) – vienas iš ilgesnių, jame dominuoja per subjektyvią prizmę perleista informacija (kino teatro metraščio ištraukos, buvusios darbuotojos laišakai ir pan.; regime net parašą ranka „Sonata“). Bet neaiškumų lieka ir čia. Štai pateikiamas 1992 m. vasario 20 d. Vilniaus miesto valdybos potvarkis, kuriuo „Planeta“ reorganizuojama į Vilniaus kino centrą, o štai – 1997-ųjų liudijimai apie „Skalviją“... Jei tarp kino teatrų „Planeta“ ir „Skalvija“ įsiterpė tiesiog Vilniaus kino centro veikimo laikotarpis, juk reiktų ir jį oficialiai įvardyti?

Leisdamiesi kelionėn į nepatirtus laikus, suprantama, išgirstame naujų dalykų, taip pat ir terminų. Būtų visai pravartu, kad mūsų *gidė* trumpai nusakytų, ką reiškia, pvz., „elektrobioskopas“, „elektrobiografas“ (p. 28) ir pan. O štai daugeliui mūsų iš *anų laikų* gerai pažįstamus žodžius – „čerka“, „stoiķė“, „grifka“ ir pan. gal nereiktų taip lengva ranka įteisinti kaip literatūrinę normą; suprantama, tas leksikonas padeda atkurti sovietmečio atmosferą, bet kodėl, norint pažerti autentiškumo perliukų, jų tradiciškai nepaženklinus kursyvu? (Susidomėjusi ieškojau šių liberalių nuostatų redaktorės pavardės – neradau; ar leidykla pasiekė tokio liberalumo, kad knygos net neredaguojamos?)

Kai kur pasakojimą sujaukia galbūt ir korektūros riktai – pvz., vietoje nepadėtos kabutės, Štai skyrelyje „Oaza I“, 1910, (paantraštelė: „1911 Olimp | 1915 Artistychny | 1920 Polonja / 1929 Hollywood | 1934 Roxy“), prasidėjusiame citata, taip ir liko neaišku, kur jau autorės žodžiai, kur pereinama prie kitos citatos, kur šioji baigiasi... Ir išvis neaišku apie ką kalba – pradinėje citatoje minimas Didysis teatras, po to pasakojama apie „Rūtos“ draugijos veiklą 1909 m., sulig L. Giros liudijimu apie šią draugiją šokama į laikus, kai „nuo 1917 iki 1935 m. salėje veikė kino teatras“, po to (tarsi vis dar L. Giros citata) teigiama: „Dabartiniu metu pirmame aukšte veikia kavinė ‘Šešupė’, ‘Pieno baras’ ir restoranas „Vilnius“ (p. 31) ir t. t. Įdomiausia, kad apie „Oazą I“ skyrelyje nėra žodžio (ji paminėta ankstesniame).

Na, nebūtina, tikrai nebūtina kreipti dėmesį į pasitaikančius riktus ir norėt, kad Žalneravičiūtė būtų atsakius į visus mums kylančius klausimus. Ši knyga – ištis informatyvi, vaizdinga, ilgesnė už šimtmetį kelionė per Vilniaus istoriją, jos stoteles, autorės valia, išdėstant kino teatro se. □

„TAIP TRUMPAI GYVENAU, O TIEK DAUG REGĖJAU”...

SIGITAS GEDA

Sonetas apie katiną

Ten vasara, ten visos katės žalios,
Ten pelės pačios lenda iš urvų...
Šalpusnių geltonuojantis kalneli,
Upeli, pilnas giedančių žuvų!
Ten šiltas pienas sunkiasi iš pienių,
Tenai nėra vargelių daugiadienių,
Tenai lengvutė katino galva,
Ten sliekas sraigę kalbina iš lėto, –
Palauk, sesut, pasiklausyk poeto,
Poetas – katinėlis, ne šuva!

Kiek daug mačiau

Taip trumpai gyvenau,
O tiek daug regėjau,
Iš visų gražiausia
Buvo bulvės žiedas.
Neaiškos spalvos,
Balsvai žydros,
Mažas bulvės žiedas
Vasaros mėnesėly.
Šviesioj mėnesienoje,
Kai žiūri pro langelį,
Kokios žalios bulvės,
Mėnesienos žiedai!
Dar įstabiau
Po tais žiedeliais –
Bulvės vaisius auga,
Baltas raudonas.
Man buvo gražiausia
Mėlyni ropukai,
Mėlynus ropukus
Pelytėm vadindavom.
Nepalikit, žmonės,
Bulvių mėnesienoje,
Užgaus mėnulis
Bulvių vaikelį...
Taip motulė mokė
Mažus vaikelius,
Po rudenio gruodo
Šalnoms pasikėlus.
Ilsisi bulvės
Giliai po žeme,
Rūsy, molio guolyje,
Rupūžė gyvena!
Saugo bulveles,
Saugo bulvių žiedus,
Vasarai prašvitus,
Į mėnulį žiūri.
Trumpai gyvenau,
Bet tiek daug regėjau,
Gaila, to stebuklo
Apsakyt nemoku.

Vakaro prašymas

Koks vakaras ilgas!
Kaip širdį man gelia!
Nuskinki jazminą,
Baltoji varnele!
Nuskink man jazmino
Balčiausių žiedų,
Sakyk man, kad žemėj
Tavęs nerandu.
Koks vakaras ilgas!
Tokio nemačiau!
Nuskink man, varnele,
Jazminą greičiau!
Nuskink man žiedelį
Iš pat pažemės,

Nuskink, savo lūpom
Lapus pažymėk.
Koks vakaras ilgas!
Baltoji varnele,
Nuskink man jazminą,
Ne baltą, tai žalią.
Nuskink man jazminą.
Neskinki, nereik,
Baltoji varnele,
Atskrisk ar ateik...

MARCELIJUS MARTINAITIS

Kumelaitė Kukučio ausy

Per naktį
Kukučio ausy
užaugo smagi kumelaitė.
Iš džiaugsmo jinai šokinėja
ir spardo
į ausų būgnelius.
Ir girdi Kukutis,
kaip žvengia ji Stonų ganyklose.
Kaip negražu, jis galvoja:
eisiu pas gydytoją,
gal man išims iš ausies kumelaitę.
Bet kaip aš paaiškinsiu,
iš kur ausyje kumelaitė?
Kaip negražu
prieš pažįstamus,
prieš vaikus,
prieš tokį gražų ir tyrą gyvenimą,
kur tokios dailios užuolaidos
ir blizga švarūs parketai.
Kukutis niekam nesakė,
uždelsė,
ir buvo dar negražiau.
Tarė sau:
neduok dieve,
jeigu numirčiau –
tokią gėdą rastų ausy!
Ir Kukutis pradėjo bijoti mirties:
automobilių,
ratų,
kombainų,
kuliamųjų mašinų.
Neduok dieve –
numirtų:
šitokią gėdą rastų ausy!

Severiutės rauda

Aš esu Severiutė nuo Užpalių kaimo,
Kur gelžkelis suka į pietus,
Kur bėgiaisėjau aš basa,
Kaip nėsčia iš namų išvaryta skalbėja...
Lyg paskutinei –
Prie didelio užtiesto stalo nebuvo man vietos,
Už nugaros, man negirdint,
Kalbėjot,
Kalbėjot...
Aš nebuvo jums sesuo, aš tik ausdavau baltinius,
Pati auginau savo trečiąjį nebylį brolių.
Prisiverčiau mirusio tėvo medinėje lovoje ir jūsų
Nekaltinu:
Lyg per peilius –
Ėjau aš per gruodą,
Bridau kaimo molį...
Toli gyvenau aš nuo jūsų,
Nuo Užpalių kaimo –
Už mylių,
Naktim apie mažą baltgalvi vaikelį
Šnekėdavau su žole.
Man grojo armonika mažas kupriukas,
Kur užpernai mirė.
Jis sakė:
Mane alučiu aprėdysiąs,
Apausiąs mane dalgele...
Dieve tu mano,
Aš net nemačiau, kad pasenom –
Kaip didelis apšviestas miestas
Traukinys šitą naktį praėjo...
O aš gi –
Tiktai Severiutė,
O aš gi –
Verkiu kaip piemenė,
Kaip tyliai ant nebaigto audinio verkia
Kuprota audėja.
Šitiek metų praėjo,
Ir vėlu jau paguosti –
Jums piemenės reikėjo,
Meilužės,
Guodėjos basos.
Ką iš manęs jūs padarėt –
Važiuoti,
Bagoti,
Batuoti –
Aš juk tiktai Severiutė,
Aš trečiojo nebylio brolio sesuo.

efoto.lt nuotr.

Kaltinamasis – eilėraštis

Vytautas Kernagis – Ainis Storpirstis

Renata Šerelytė

Praėjusių metų spalio mėnesį pradėtas rodyti spektaklis „Baltas sodininkas“ (režisierius – Vytautas V. Landsbergis) ir šiandieną nestokoja žiūrovų dėmesio. Galbūt dėl to, kad pagrindinis spektaklio traukos centras – unikali Vytauto Kernagio asmenybė, kurią įkūnyti režisierius pakvietė du aktorius: Ainį Storpirstį ir Vidą Petkevičių. Tai tarsi dvi maestro V. Kernagio pusės: Ainis – bravūriškas, klouniškas, netgi savotiškai dygus bei ironiškas, o štai Vido Petkevičiaus Kernagis – mažus, rimtas, santūrus.

Kadangi mačiau spektaklį su pagrindinį vaidmenį atliekančiu jaunesniosios aktorių kartos atstovu A. Storpirstiu, galėčiau, kaip paprasta žiūrovė, vertinti tik jo atliekamą vaidmenį, kuris galbūt ir ne visiškai atitinka Vytauto Kernagio asmenybę. Bet, kaip pabrėžia ir režisierius, statant spektaklį, nesirinktas biografinio pasakojimo kelias. Todėl ir spektaklio traktuotei, ir eigai suteikta daugiau laisvės, galbūt – improvizacijos. Tai įdomesnis, tačiau galbūt ir rizikingesnis kelias. Labai norėtusi pamatyti ir spektaklį su V. Petkevičiumi, kuris, atstovaudamas vyresniajai aktorių kartai, yra V. Kernagio bendraamžis, jie bene kartu baigė Lietuvos valstybinę konservatoriją. Aktoriaus meistriskumo katedrą, kartu dainavo bardų vakaruose ir tikrai buvo daugiau nei vien paprasti pažįstami...

Taigi scenoje – Ainis Storpirstis. Raudona klouno nosimi, ugniniu peruku, anekdotais ir kartais išsprūstančiais necenzūriniais žodžiais įkūnijantis praėjusio laikmečio menininką. Klouno išvaizda ir retorika pasirinkta neatsitiktinai – tai liudija laikmečio situaciją, kai menininkas neretai turėjo dėtis kvailiu, kad įgautų nors kiek laisvės. Ryški aliuzija į viduramžių dvaro juokdarį – nelabai linksma aliuzija, nes ir juokdariui ne viskas būdavo leista, ir nežinia, kada peržengęs savo pokštų ribą, jis palydės savo galvą.

Taigi ir spektaklyje, kuris prasižada pokštais ir žiūrovų raštelį nešiojimu iš salės, šmaikščiomis replikų strėlėmis ir dainų akordais, kai kur jau ir išitraukiančių į žaidimą žiūrovų juoku – imi nejučia laukti, kada gi toji riba bus peržengta. O ji peržengiama taip paprastai, kad nė nepastebi. Pas menininką griauite išigriaua įkyrūs, miesčioniški jo kūrybos gerbėjai, trokštantys kartu nusifotografuoti –

chirurgas Viktoras (aktorius Rokas Petrauskas) ir jo žmona, direktorė Aldutė (aktorė Indrė Mickevičiūtė). Žinoma, menininkas pasipiktins, nors išliks ironiškas. O paskui – beveik susidraugaus, nes tie du miesčionys, pasirodo, ne tokie jau blogi (atnešė „Bitlų“ plokštelę, įrašytą kažkur nelegaliai – argi galima tokiam dalykui atsisipirti?..).

Po nuosirdaus pokalbio apie poeziją, dainas, gyvenimą, sušokę smagu Maskvos tvistą ir išgėrę po keletą taurelių, abudu gerbėjai pasirodo besą saugumiečiai (o vietoje „Bitlų“ – J. Kobzono, tokio stalinistinio monumento, dainos). Aldutė ir Viktoras – visai simpatiški žmonės, ne pabaisos, kaip kad būna prastuose Hollywoodo filmuose, kur „geras“ ir „blogas“ taip „atšampuojami“, kad žiūrovui nelieka nė menkiausios abejonės, kad geras negali būti nė kiek kreivai įtrūkęs, o blogas – nė per nago juodumą neturi gerų savybių.

Viktoras ir Aldutė netgi tardo gana mandagiai – iškart matyti, kad naujos kartos žmonės, ne kokie nagų lupikai. Jų besiklausant, imi manyti, kad tokiems tikrai galima būtų išsipasakoti: juk geri žmonės, trokštantys pažangos ir tvarkos, visai kaip daugelis populiarių šiandienos politikų. (Nesistebėčiau, jeigu Viktoras ir Aldutė dabartės, laisvoje ir nepriklausomoje Lietuvoje, užimtų kokius nors ne-

menkus nomenklatūrinius postus. Ir mandagiai pabrėžtų, kad jie irgi kovojo už laisvę, tik nelabai ką galėjo padaryti, tokie juk laikai buvo, visi juk suprantame).

Tiesą pasakius, ši gerbėjų transformacijos scena man pasirodė pati įdomiausia ir netgi dėkinga platesnei interpretacijai, susijusiai su menininko, o taipogi ir pačios sistemos prisitaikymu: kaip keičiasi prisitaikymo ir manipuliacijos žmonėmis metodai, kaip jie tampa subtiliais tikrojo blogio, kuris visuomet turi dvasinę prigimtį, įrankiais. Tačiau būtų ne gražu ir nedėkinga iš smagaus ir linksmo spektaklio (jis toks yra, nepaisant, kad fragmentiškai vaizduojama ir tragiškoji Sausio 13-osios naktis, ir Maestro liga) reikalauti tokios sunkios, nedėkingos temos, nors tokių temų šiuolaikiniame mūsų teatre trūksta.

Tačiau yra kita tema, kuri, sakyčiau, padeda atskleisti ir aktorines užduotis, ir suteikia spektakliui antrą planą. Galbūt tai ne tema, galbūt – tik potėmė, o gal apskritai – tik potekstė. Tai – poezija. Pačios aukščiausios prabos eilėraščiai – Marceliaus Martinaičio, Sigito Gedos. Ir kai klausaisi „Severiutės raudos“ – scena tamsi, mažame dulsvai spindinčiame ekranėlyje – pirštų šešėlių teatras, aktorių pirštai išpina du grėsmingus medžius, tokius baobabus, ir mažutę mergaitės figūrėlę, besitraukiančią nuo tų baobabų šalin, susitraukusią ir išsigandusią, tarsi tie griozdai ruošęsi ją praryti. Ir toji Severiutė, var-

gana, mažutė ir trapi it kokia putpelė, tolsta gelsvai rusvą senų fotografijų foną primenančiu keliu, kol išnyksta iš ekrano „fotografijos“... Dievaži, gerkle užspaudžia spazmas, o kišenėje imu ieškotis nosinaitės, aišku, nerandu, nes kas gi eina į teatrą kerti.

Ir dėl šito kaltas Martinaičio eilėraštis, niekas kitas. (Kaltinamųjų ratą galima išplėsti, įtraukiant S. Gedą ir A. A. Jonyną). Eilėraštis kaltas, kad į atbukusias nuo kasdien grūdama *tekstų* (TV vedėjų, politikų ir visokių skardinių žvaigždžių) smegenis žiebia žaibas ir ten įvyksta elektros išlydis, o kartais ir kokia apviija perdega. Toks retas šiandien malonumas – žodžio ir melodijos dermė. Labai retas.

Gal tas mūsų laikmetis buvo toks – laikmetis, kuriame gyveno ir Maestro – kad graudulys visada buvo arti juoko. Ir juokas buvo kitoks – besijuokdamas galėjai ir galvą palydėti... kaip tas viduramžių juokdarys. Maestro puikiai jautė ironijos ir rimtumo santykį, niekada nenuslysdavo į patetiką, o kaip virtuiziškai suvokė parodijos žanro subtilumą!.. Šiandien kaip maestro iškrestas pokštas skamba jo daina „Mūsų dienos kaip šventė“ – juk ji sukurta kaip parodija lietuviškoms užstalės dainoms. Bet, regis, mes viską linke priimti rimtai...

Šis spektaklis – ir apie mus. Laikmetį, spindėjusį ir dvasios prabanga, ir niekingu skurdu, kurio atspindžiai kartais labai aštriai švysteli ir šiandien. Nereikia rodyti, kur. Visi matome. Ir girdime. Žiūrėdama spektaklį, jutau smelkiantį gailestį – kad neturime Maestro, kuris pasipriešinimą tam absurdui išreikštų, ko gero, pačia paveikiausia forma – daina. Ir ne šiaip daina, o išdainuotu eilėraščiu. Kuris niekuo neprimintų neraštingų pusžvaigždžių *tekstų*, kaip plastikinės šiukšlės suyrantių tik per kelis šimtus metų ir spėjantių užteršti gamtą. Puikaus poeto eilėraščiu – kuris gali būti ne tik kaltinamasis, bet ir kaltintojas.

Žinoma, žodis ar eilėraštis, ištartas ar išdainuotas scenoje, nesuskambėtų be talentingo aktoriaus, be režisieriaus, be jam talkinusių kitų spektaklio kūrėjų. Nuosirdus ačiū visiems. □

Spektaklio plakatas.
Ainis Storpirstis ir Vidas PetkevičiusSpektaklio fragmentas. Iš kairės: Ainis Storpirstis, Indrė Mickevičiūtė, Rokas Petrauskas.
Spektaklio kūrėjų nuotraukos

NAUJOS KNYGOS

Nesenstantis kaip Dantės „Pragaras“

Renata Šerelytė

Gilbert Keith Chesterton. *Rutulys ir kryžius*. Iš anglų kalbos vertė Andrius Navickas. – Vilnius, Aštuntoji diena, 2015

Visiškai suprantama, kodėl Andrius Navickas, šios knygos vertėjas, entuziastingai ragina skaityti G. K. Chestertono kūrinius, išvardydamas bene visus šio rašytojo vertimus į lietuvių kalbą (nuo eseistikos rinktinės iki detektyvinių apsakymų ciklo apie tėvą Brauną). G. K. Chestertonas – vienas iš didžiausių XX a. rašytojų, savo kūriniuose sugebėjęs meistriškai jungti intelektualumą ir humorą, intrigą ir idėją, paradoksą ir logiką, o kaip nepaminsi jo žaizduojančio, impulsyvaus, o tuo pačiu – disciplinuoto stiliaus.

Kita vertus, Chestertonas – nuostabus žurnalistas, nepasidavęs žodžio „aktualija“ apgaulėi; šiuolaikiname pasaulyje virtęs sąvoka, kuri jau nieko neturėtų stebinti, šis žodis Chestertono kūryboje blykstelį kaip paradoksas. Aktualija Chestertonui dažnai tėra mirazas, nesubrendusio proto iliuzija (toks, pavyzdžiui, yra tikėjimas žmonijos pažanga, neskiriant technologinės srities nuo žmogiškosios psichologijos ir prigimties dalykų). Apie tai mes jau kartais net nesusimąstome: pasaulis yra toks, koks turi būti. Bet ar tikrai jis toks turi būti, pagaliau – ar jis toks yra?.. Ir kas gi yra tas pasaulis – ar mums užtenka jo kaip „aktualijos“, ar, be jo, egzistuoja dangus ir pragaras, užmaršties upė ir palaimintieji laukai?..

Apie tai, manyčiau, yra ir šis romanas – „Rutulys ir kryžius“ (beje, vertėjo žodyje ir romano priešlapyje iššokusius pavadinimus „Kryžius ir rutulys“ priėmiau kaip sąmoningai pasiūlytą paradoksą ir nė nemanau dėl to priekaištauti knygos redaktorei ir korektorei). Tai romanas, panardinantis į gaivalingą ginčą, virstančio dvikova, peizažą. Kitokio žodžio, apibūdinančio Makieno ir Ternbulo dvikovos vietas, nė negalėčiau pasirinkti – visa tai lyg nupiešta, nutapyta „kalbančiomis“ spalvomis (tai būdinga ir kitiems Chestertono kūriniams, kad ir „Tėvui Braunui“, kuriamė žmogžudystės vieta tiesiog „kalba“ savo peizažais, daiktų reljefškumu, turtinga aplinkos ir žmonių portretų koloristika).

Jau pirmasis romano sakinyš panardina į šią „kalbančią“ aplinką tikslingu spalvų įvardijimu: „Skraidantis profesoriaus Liuciferio laivas it sidabrinė strėlė skriejo dangumi, baltu metaliniu spindesiu rėždamas šaltą mėlyną vakaro tuštumą“ (11 p.). Pasirodžiusį migloje šaltai spindintį rutulį Liuciferis pasveikina kaip naują pasaulį, „Liuciferio aušrinę“, kur „nebus jokių prietarų, jokių dievų. Čia žmogus bus nekaltas kaip lauko ramunė, nekaltas ir žiaurus“ (15 p.). Deja, ant šito rutulio stovi kryžius – natūralu, nes tai šv. Pauliaus katedros kupolas. Regis, profesorius tai buvo pamiršęs, užtat nejuokais susinervina, nes mintyse jau buvo apgyvendinęs savo „Liuciferio aušrinę“, „nekaltais“ ir „žiauriais“ įnamiais.

Profesorius ir vienuolis Mykolas, skrendantys šiuo laivu, yra savotiški ginčo, įvyksiančio tarp Ternbulo ir Makieno, prelegentai. Štai dvi pagrindinės tezės, kurios savotišku leitmotyvu atsikartos viso kūrinio metu. Profesorius: „Kas galėtų geriau išreikšti mūsų pasaulėžiūrų skirtumus? Rutulys ati-

tinka protą, kryžius – ne. Rutulys – logiškas, kryžius – paikas ir chaotiškas. Rutulys yra harmonijoje su pačiu savimi, o kryžius pats save neigia. Kryžius – tai ginčas, dviejų linijų, kurių neįmanoma sutaikyti, susidūrimas. Jis prieštaringas pačia savo forma“. Vienuolis Mykolas: „Jūs visiškai teisus. Mes nesibaiminame prieštaravimų. Žmogus – tai prieštaravimas. Tuo jis ir yra aukščiau už visus kitus kūrinius ir gyvūnus – nesa gali nupulti (...) Kryžiaus forma tokia pat kerėpliška kaip ir žmogaus kūnas“ (16 p.).

Ir kadangi profesorius neišlaiko savitvartos ir išmeta Mykolą iš savo laivo, jų ginčas paliekamas spręsti žmonėms: katalikui Makienui, ištikimam seniai nuo politinės scenos pasitraukusiai karališkajai Stiuartų dinastijai, ir Ternbului, laikraščio „Ateistas“ redaktoriui, bandančiam žmonėms, kuriems tai visai nerūpi, įrodyti, kad Dievo nėra.

Taigi du pasiūtę airiai šiame romane kimba vienas kitam į atlapus, trokšdami ne tik kautis, bet ir žūti už savo pažiūras. Iš pradžių kaunasi senoviškais kardais, nusipirktais antikvariate – tai teatrališka ir juokinga, galima netgi pasakyti – vaikiška. Tačiau net nepajunti, kaip jų fizinis susidūrimas virsta žodine dvikova, nes fizinį susidūrimą nuolat kas nors stabdo: tai policija, tai jūros potvynis, tai reikia gelbėti nelaimėje atsidūrusią damą ir pan. Šiaip jau Makieno ir Ternbulo personažai šiame pamišėliškame ginče labai primena Šv. Rašto eilutes: jei tu nei karštas, nei šaltas, o drungnas, aš tave išspjausiu iš savo burnos. Matyt, pamišėliai, pasiryžę kautis

dėl savo pažiūrų ir vertybių, yra karštieji ir šaltieji, o drungniesiems tereikia prisitaikyti prie situacijos, nes būtent jiems ir sukurtas šis pasaulis, logiškas ir „esąs harmonijoje su pačiu savimi“.

Besiblaškydami dvikovininkai sutinka įvairių filosofijų ir pažiūrų atstovų. Tolstojaus mokinį, kurio credo – „nepripažįstu prievartos“, kuris teigia, kad „atgyvena netrukus taps ir karas“, kad „jėgos panaudojimas nėra išeitis“ (63 p.). Buvusį Magdalenos koledžo dėstytoją, kuris garbina gėrą („Kova – tai mano aistra. Tai vienintelis tikraiingas dalykas šiame pasaulyje. Ak, kiek aš klaidžiojau po šias bjaurias pievas, laukdamas kovos, žudynių ir kraujo. Tik dėl jų verta gyventi pasaulyje“, 71 p.). Žinoma, pats kautis jis nė neketina, nes yra perdėm bails – jam patiktų kovą ir žūtį stebėti kaip pramogą. Už šiuos kvailus intelektualus kur kas simpatingesnis paprastas kaimo girtuoklis, ištaraęs žodžius „man svarbu žmogus“. Žodžius, kuriuos, pasak Makieno, „šių laikų pasaulis baigia pamiršti“ (85 p.). Žinoma, išskyrus politikus rinkiminės kampanijos metu.

Chestertonas mėgsta naudoti sapno motyvą kaip realybės atspindį (štai romano „Žmogus, kuris buvo Ketvirtadienis“ paantraštė – *Košmaras*). Šiuo atžvilgiu ir Makienas, ir Ternbulas paimami į Liuciferio laivą kaip į sapną, kaip į viziją, kurioje atskleidžia pagal jų pažiūras sutvarkytas pasaulis:

Makienas regi karalystę, kurioje rutulio nebėra, o kryžių saugos nuostabūs riteriai, tie patys riteriai netgi eisma reguliuoja, ir viskas vyksta darniai, harmoningai, be kerėpliškos skubos. Ternbulas regi pasaulį, kuriame raudoniū švyti kupolo rutulys, o kryžius niverstas, o gatvėse vyksta revoliucija ir kuriam nauja žmonių karta. Tačiau nei Makienas, nei Ternbulas nepasilieka šituose sapnuose. Viename riteris pastumia per gatvę einantį senuką, o kitame sudegina keli lūšnynai, nes juose gyvenantys žmonės yra per daug silpni, kad dirbtų. To abiems ariams užtenka, kad atpažintų, kas tuos sapnus jiems atsiuntė. „Mes atradome tai, ko nekenčiame kur kas labiau, nei nekenčiame vienas kito“ (221 p.).

Puiki knyga, suteikianti tikrą skaitymo džiaugsmą. Galima būtų sakyti – labai aktuali, bet nesinori vartoti šito žodžio, tapusio žiniasklaidos naudojama plokšte. „Rutulys ir kryžius“ toks pat aktualus, kaip Dantės „Dieviškoji komedija“, tad geriau sakyti – nesensantis. Didingas. Jaudinantis.

Taip laukiau šios knygos, kad esu linkusi atleisti nemažą kalbos ir stiliaus klaidų („Prie ko čia Makienas?“ – turėtų būti „Kuo čia dėtas Makienas?“), misis Marpl (turėtų būti mis Marpl). Bet kad Ch. Dickenso romano „Oliveris Tvistas“ personažas Feiginas „yra mielas, linksmas žmogus. Vėliau jis tapo neturtingo, tačiau apsurus ir kartu neprarandančio žmogiškumo, žydo simboliu“ (vertėjo „Paaikškinimai“ knygos pabaigoje) mane apstulbino. Jergutėliau, tada už ką tą ne naudėli pakorė?.. Linksmas tai jis tikrai dėjosi, betgi linksmas gali atrodyti ir profesorius Liuciferis... Vis dėlto iš pagarbos puikiam rašytojui šių klaidų neturėtų būti.

Literatūra ir menas 2016.02.19

G. K. Chesterton

RUTULYS IR KRYŽIUS

I SKYRIUS

DISKUSIJA KAŽKUR ORE

Ištrauka iš romano

– Štai šis simbolis, – tęsė profesorius, – koks jis išbaigtas ir savipakankamas. Sakiau, mielas, kad galiu išsklaidyti jūsų niekus, atsispirdamas nuo bet kurio taško. Kas galėtų geriau išreikšti mūsų pasaulėžiūrų skirtumus? Rutulys atitinka protą, kryžius – ne. Rutulys – logiškas, kryžius – paikas ir chaotiškas. Rutulys yra harmonijoje su pačiu savimi, o kryžius pats save neigia. Kryžius – tai ginčas, dviejų linijų, kurių neįmanoma sutaikyti, susidūrimas. Jis prieštaringas pačia savo forma.

Vienuolis jam atsakė:

– Jūs visiškai teisus. Mes nesibaiminame prieštaravimų. Žmogus – tai prieštaravimas. Tuo jis ir yra aukščiau už visus kitus kūrinius ir gyvūnus – nes gali nupulti. Jūs sakote, kad kryžius – tai papiktinimas ir chaosas. Kryžiaus forma tokia pat kerėpliška kaip ir žmogaus kūnas.

Profesorius Liuciferis paniuro ir tarė:

– Aišku, viskas yra susiję. Nebandysiu neigti, kad kovos, prieštaros ar ginčo elementas užima tam tikrą vietą gamtoje. Tačiau šis elementas menkesnis nei pilnatvė, kuri glūdi rutulyje. Pats pažiūrėkite – akivaizdu, kad Kristoferis Renas padarė didelę klaidą.

Vienuolis nuolankiai paklausė:

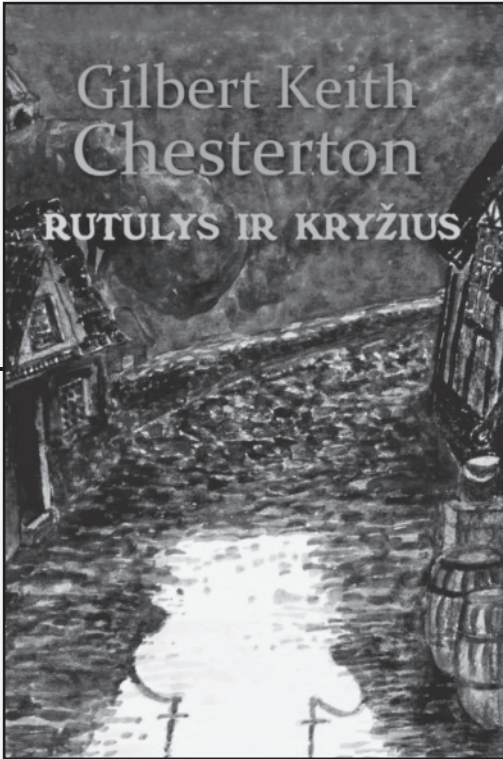
– Kokią klaidą?

– Kryžius stovi ant rutulio – tai beprasmiška. Tai rutulys turi stovėti ant kryžiaus. Kryžius, geriausiu atveju, bjaurus praeities medis, o rutulys – tobulas ateities vaisius. Kryžius ištobulinamas, išbaigiamas rutuliu, o ne atvirkščiai.

– Ką gi, įsivaizduokime tai kaip alegoriją. Ji puikiai atskleidžia, kuo ydingos jūsų schemas. Pats pagalvokite, kas atsitiktų, jei rutulys būtų kryžiaus viršuje.

– Nagi, ir kas nutiktų?

– Viskas sugriūtų.

Palaimintojo Mykolo Sopočkos bažnyčia Juodšiliuose, Vilniaus rajone

Palaimintasis Mykolas Sopočka

Pirmoji pasaulyje pal. Mykolo Sopočkos bažnyčia

Jūratė Kuodytė

Vasario 15 d. 15 val. Juodšiliuose, Vilniaus r., arkivyskupas Gintaras Grušas konsekra-vo bažnyčią, kuriai suteiktas Palaimintojo Mykolo Sopočkos titulas. Tai pirmoji tokio titulo bažnyčia pasaulyje. Vasario 15-oji buvo pasirinkta neatsitiktinai – būtent tądien prieš 41 metus pas Viešpatį iškeliavo Dievo gailėstingumo apaštalas palaimintasis kunigas Mykolas Sopočka, o 15 valanda laikoma Jėzaus mirties valanda. „Šią valandą, – pažadėjo Jėzus šv. Faustinai, – gali visko išmesti sau ir kitiems, šią valandą malonė įvyko visam pasauliui – gailėstingumas nugalėjo teisingumą.“ Kunigas Mykolas Sopočka Vilniuje buvo šv. Faustinos Kovalskos nuodėmklausys. Jo nurodymu pagal šv. Faustinos regėjimus buvo nutapytas visame pasaulyje garsus Gailėstingąjo Jėzaus paveikslas, kardinolo Audrio Juozo Bačkio rūpesčiu šiandien esantis Vilniaus Dievo Gailėstingumo šventovėje.

Kodėl Juodšiliuose šiuo titulu konsekruota bažnyčia? Gailėstingumo apaštalu vadinamas pal. Mykolas Sopočka buvo Vilniaus arkivyskupijos kunigas, kuris 1942–1944 metais čia slapstėsi nuo okupacinės vokiečių valdžios. Vilniaus arkivyskupo Gintaro Grušo nuomone, buvo prasminga naujai konsekruotą bažnyčią patikėti palaimintojo kunigo globai, nes būtent Juodšiliuose jis pats rado prieglobstį ir pagalbą. „Simboliška, kad Gailėstingumo jubiliejaus metais Juodšiliuose konsekruojama pirmoji pasaulyje Palaimintojo Mykolo Sopočkos vardo bažnyčia. Dievas tikrai yra numatęs ypatingą vietą Lietuvai garsinant Dievo gailėstingumo žinią. Palaimintojo Mykolo Sopočkos ir šv. Faustinos susitikimas Vilniuje buvo Dievo plano dalis“, – per bažnyčios konsekracijos Mišias kalbėjo arkivyskupas G. Grušas.

Mykolas Sopočka gimė 1888 metais Vilniaus krašte, netoli Ašmenos, dabartinėje Baltarusijoje. Baigęs Ašmenos gimnaziją, 1910 metais įstojo į Vilniaus kunigų seminariją. Pasakojama, kad prieš priimdamas lenką klieriką į daugiaakultūres vyskupijos seminariją, tuometinis Vilniaus vyskupas Edvardas Ropas pasiuntė jį į Plungę pas kunigaikštienę Oginskienę pasimokyti lietuvių kalbos. Lietuviškai kalbėti būsimas palaimintasis nepramoko, nes su

kunigaikštienė jis bendravo lenkų kalba, o vietiniai valstiečiai kalbėjo tik žemaitiškai. Baigęs Vilniaus seminariją, 1914 metais Mykolas Sopočka priėmė kunigystės šventimus. Penketą metų padirbėjęs vikaru, gabus jaunas kunigas 1919 metais buvo išsiųstas studijuoti teologijos į Varšuvą. 1923 metais apgynė teologijos magistro darbą, o 1926 – daktaratą. Studijuodamas taip pat dirbo lenkų kariuomenės sielovoadoje. Grįžęs į Vilnių, buvo paskirtas kunigų seminarijos dvasios tėvu ir Vilniaus Stepono Batoro universiteto teologijos fakulteto dėstytoju. 1934 metais, jau kaip habilituotas daktaras, buvo paskirtas teologijos fakulteto docentu ir atsidėjo moksliniam – pedagoginiam darbui. Šiuo laikotarpiu kunigas Sopočka susipažino su į Vilnių atsiųsta vienuole seserimi Faustina ir tapo jos dvasios vadovu. Kun. M. Sopočka pirmasis atpažino per seserį Faustina Dievo skelbiamą gailėstingumo žinią, įgyvendino jos vizijas ir suradęs dailininką Kazimierovskį, finansavo garsiojo paveikslą nutapymą, veikiausiai pats ir pozaivo. Jo dėka atsirado Gailėstingumo sekmadienis, kuris pirmą kartą buvo švenčiamas Vilniuje, leidus arkivysk. M. Reiniui. Po karo, drauge su lenkų repatriantų banga, kun. M. Sopočka išvyko iš Vilniaus ir apsigyveno Balstogėje. Dirbo sielovoadoje, dėstė, rašė, buvo aktyvus ir energingas iki mirties 1975 metais. Kun. Mykolas Sopočka palaimintuoju paskelbtas 2008 m. rugsėjo 28 d.

Šį šviesų kunigą puikiai prisimena jo studentas, anuomet Vilniaus kunigų seminarijos klierikas, o šiandien – kunigas jubiliatas Antanas Dilys. Kun. M. Sopočka kartu su kitais kunigais atvykdavo iš miesto į seminariją klausytis klierikų išpažinčių iki lemtingųjų 1942 metų kovo 3 dienos, kai vokiečiai visus seminarijos dėstytojus ir klierikus išvežė į Lukiškių kalėjimą. Tuomet kun. M. Sopočka išvengė suėmimo, pasislėpęs Juodšiliuose. Apie tai, naujai pašventintos bažnyčios rektorius kun. Juriiaus Vitkovskio žodžiais, galima būtų sukurti intriguojantį filmą. Mat tą dieną visai atsitiktinai kun. M. Sopočka po įprastinių rytinių Mišių Bernardinų bažnyčioje užtruko, nes jį užkalbino moteris, paprašiusi pasimelsti už jos sergantį vyrą. Atsiklaupęs prie šv. Antano paveikslu ku-

nigas pasimeldė ir tuo metu netikėtai priėjo kita moteris, kuri perspėjo kunigą negrįžti namo, nes ten jo laukia vokiečių okupantai, ketinantys jį, kaip ir kitus kunigų seminarijos dėstytojus, suimti. Gavęs tuometinio arkivyskupo R. Jalbžikovskio leidimą pasitraukti iš Vilniaus, jis buvo perrengtas moteriškais drabužiais ir nepažįstamosios vežimu nuvežtas į Juodšilius. Ten jam greitai buvo suklastoti dokumentai ir kunigas Sopočka tapo staliumi Vaclovu. Įdomu, kad niekas iš tenyksių nežinojo, jog tai kunigas, nors, pasak vienos Juodšilių gyventojos, galima buvo įtarti, jog tai nėra paprastas stalius: inteligentiška laikysena, manieros, kalba, rankos. Kunigą savo namuose priglaudė seserys uršulietės, gyvenusios atokiau kaimo, miške. Pažintis su vienuolėmis uršulietėmis buvo jau iš senesnių laikų. Studijų metais Lenkijoje kunigas susipažino su uršuliečių ikūrėja Uršule Leduchovska, tarp jų užsiėmė dvasinis ryšys, būsimą šventoji lankėsi ir Juodšiliuose. Juodšiliuose uršuliečių garbei yra pavadinta gatvė.

Vokiečių okupantams pasitraukus, kun. M. Sopočka vėl sugrįžo į seminariją ir dėstė homiletiką. Kun. jubiliatas A. Dilys prisimena, kaip 1945 m. kovo mėnesį, šįsyk sovietų okupantams uždarius seminariją, klierikai Šv. Jurgio bažnyčioje jo akivaizdoje praktikavosi lenkiškai sakyti pamokslus. „Gavau už pamokslą ketvertą... Kun. Sopočka buvo kantrus, dėstė ramiai, nesikarščiuodamas. Visi klierikai eidavo išpažinties daugusia pas palaimintąjį kunigą, kuris išsiskyrė švelnumu“. Tačiau apie Gailėstingąjo Jėzaus paveikslą seminarijoje nekalbėdavo, tik Aušros Vartuose. Po jo pamokslų apie Dievo gailėstingumą būdavo daug atsivertimų“, – prisimena kun. A. Dilys, pastebėdamas, jog prieš karą Vilniuje būta pamaldumo į Švč. Jėzaus Širdį, tik vėliau, jau karo metu, prasidėjo Gailėstingumo kultas. Tačiau tuometinė Bažnyčios Lietuvoje vyresnybė nepritarė naujojo kulto propagavimui, neleido pakabinti Gailėstingąjo Jėzaus paveikslu Šv. Teresės bažnyčioje. Vis dėlto pal. M. Sopočka kantriai, ieškodamas pagrindimo Bažnyčios tėvų raštuose, teologijoje, siekė įrodyti, kad gailėstingumas yra pagrindinė Dievo tiesa ir reikia jį skelbti.

Kodėl pirmaisiais metais Bažnyčios hierarchai skeptiškai vertino kun. M. Sopočkos skelbiamą naująjį kultą? Kun. Juriiaus Vitkovskio nuomone, tikintieji nepripažįsta atsitiktinumų tikėjimo kelyje – viskas vyksta pagal Dievo numatytą planą. Net ir po kun. Sopočkos mirties dar ilgai buvo nepripažįstama jo skelbtos žinios svarba. O ir jis pats, regis, buvo užmirštas, nes kun. jubilato Antano Dilio teigimu, net 8 iš tuometinės seminarijos dėstytojų, profesorių tapo vyskupais, o būsimas palaimintasis paliktas nuošalyje. Naujosios bažnyčios rektorius kun. J. Vitkovskis mano, kad taip atsitiko dėl jo nuolankumo, kuklumo, tačiau nepaisant šių bruožų jis nuosekliai vykdė jam iš aukščiau paskirtą misiją – skleisti žinią apie Dievo gailėstingumą. Ir tai jis darė visuose savo sielovadinės veiklos laukuose: kaip karo kapelionas šv. Ignato bažnyčioje, mėgindamas ją atstatyti, kaip universiteto profesorius, vienuolių seselių nuodėmklausys ar klierikų dvasios tėvas kunigų seminarijoje. Jis neišrado gailėstingumo kaip esmingos Dievo savybės, tik ją visomis savo pastangomis siekė priminti pasauliui. Ne mažiau svarbi buvo kun. Sopočkos kaip abstinento ir uolaus blaivybės puoselėtojo veikla. Jis steigė blaivybės sąjungas, taip pat organizavo seminarus žydų tautybės asmenims, kurie galvojo apie perėjimą į Katalikų bažnyčią, pagaliau ikūrė Gailėstingąjo Jėzaus seserų kongregaciją, kurios seserys šiandien rūpinasi hospisu Vilniuje, patarnaudamos mirštantiesiems žmonėms. Pal. M. Sopočkos hospisui buvo skirtos ir visos surinktos aukos per bažnyčios konsekracijos Mišias.

Juodšilių bažnyčia konsekracijos laukė 80 metų. Kai čia slapstėsi kun. M. Sopočka, pamatai jau buvo išlieti, tačiau 1936 m. seserų uršuliečių rūpesčiu pradėta statyti bažnyčia dėl karo ir okupacijų nebuvo užbaigta, sovietmečiu buvo nacionalizuota ir virto vaikų namais, vėliau ligonine. Juodšilių ir aplinkinių gyvenviečių tikintieji surinko lėšų ir 2003 m. pradėjo statybos darbus. Bažnyčia atstatyta Juodšilių tikinčiųjų ir Vilniaus rajono savivaldybės lėšomis. Šv. Mišios, kaip ir konsekracijos dieną, aukojamos lietuvių ir lenkų kalbomis. Naujosios bažnyčios rektorius kun. J. Vitkovskis pažymėjo, kad „Pal. Mykolo Sopočkos titulas mus įpareigoja ne tik skleisti Dievo gailėstingumą, bet ir patiems būti gailėstingais“. □

Kultūros kronika

Vasario 18 d. Kultūros ministerijos garbės ženklas „Nešk savo šviesą ir tikėk“ įteiktas 25-erių metų sukaktį švenčiančios sostinės galerijos „Vartai“ savininkei Nidai Rutkienei. Galerija įkurta 1991 m. ir yra didžiausia privati galerija Lietuvoje, viena svarbiausių Lietuvos parodinio gyvenimo erdvių. Bendradarbiavimas su lietuvių ir užsienio menininkais, kitomis galerijomis bei institucijomis tapo pagrindiniais galerijos veiklos principais. Sukaupia patirtis padėjo galerijai tapti pirmąja privačia institucija Lietuvoje, pristatančia mūsų šalies šiuolaikinį meną 53-oje tarptautinėje Venecijos bienalėje (2009 m.). Galerija pristato įvairų ir savitą šiuolaikinį meną. Ji atvira tapybai, fotografijai, instaliacijoms, videomenui, skulptūrai, grafikai. Galerija „Vartai“ veikia kaip tarpininkas tarp menininkų ir meno kolekcionierių: čia galima įsigyti profesionalių Lietuvos bei užsienio menininkų tapybos, grafikos, fotografijos, videomeno kūrinių, piešinių, skulptūrų.

Asociacija „Lietuvos dizaino forumas“, tęsdama lietuviško dizaino reprezentaciją užsienyje, vasario 17–20 d. dalyvavo vienoje didžiausių Ukrainos interjero parodų, pristatant lietuvišką dizainą. Paroda veikė Tarptautiniame parodų centre (International Exhibition Centre) Kijeve. Čia buvo galima išmėginti ne vieną tarptautinį apdovanojimą pelniusį EMKO stalą „Mano rašomasis stalas“ su itin paprasta, bet ne prasta kėdute „Naivi“, įsitikinti Daliaus Razausko kurtos daugiavfunkcinės tabletės praktiškumu. Lietuviško dizaino stende pristatytas Martyno Kazimierėno (MARCH) minimalistinio dizaino magnetinis veidrodys padės net didžiausiems užuomaršoms visus svarbiausius daiktus laikyti vienoje vietoje. Jaukesnę aplinką kurs INDIGO TEXTILE, SaviTavi interjero elementai ir NUC keramika. Stendo apšvietimu rūpinasi betono iliuziją kuriančių KABO šviestuvų ir TIKSI laikrodžių autoriai – kūrybinė studija INDI. Tikimasi, kad lietuviškos gamtos kvapų natos iš FUMparFUM kolekcijos nepaliks abejingų parodos lankytojų.

Vasario 15 d. Lietuvos Respublikos ambasadoje Ukrainoje lietuvių bendruomenei ir čia dirbantiems Lietuvos piliečiams pristatyta Ramunės Sakalauskaitės knyga „Gyvenimas, koks jis buvo. Monsinjoro Kazimiero Vasiliausko biografija“. Kaip sakė autorė R. Sakalauskaitė, knyga apie Monsinjoro K. Vasiliausko (1922–2001) gyvenimo kelią rašyta ketverius metus, renkant medžiagą Vilniaus arkivyskupijos kurijos archyve, Lietuvos ypatingajame, Latvijos valstybės ir Daugpilio archyvuose, niekur neskelbtus kunigo laiškus, jį globojusių vienuolių atsiminimus. Atskira knygos dalis – K. Vasiliauską pažinojusių kunigų (Vaclovo Aliulio, Jono Borutos, Antano Dilio, Ričardo Doveikos, Arūno Kesilio, Kęstučio Latožos, Tadeušo Matulianeco, Gintaro Petronio, Juozo Tunaičio) atsiminimai. Kazimieras Vasiliauskas buvo politinis kalnys ir tremtinys, pirmasis ir ilgametis Vilniaus arkikatedros bazilikos klebonas, pirmasis 1993 m. atkurtos Vilniaus Šv. Juozapo kunigų seminarijos rektorius, Vilniaus šv. Mikalojaus bažnyčios emeritas, žinomas ir gerbiamas visuomenės narys.

„Amerikos balsas“ kalba į Lietuvą

„Amerikos balso“ lietuvių tarnybos viršininkas dr. Konstantinas Jurgėla kalbasi su prof. Mykolu Biržiška.

Vasario 13-ąją UNESCO sutiko minėdama Pasaulinę radijo dieną. Šiais metais UNESCO siūloma tema buvo „Radijas ekstremaliose situacijose ir ištikus nelaimei“. Dėl žmonių įžeibtų konfliktų, kurie priverčia neįtikėtiną gyventojų skaičių ieškoti prieglobsčio svetur, dažnėjančių ir vis didesnes neigiamas pasekmes darančių stichinių nelaimių, kurias lemia aplinkos pokyčiai, 2016-aisiais metais radijas tampa ypač svarbus ekstremalių situacijų atvejais bei informuodamas visuomenę, kaip elgtis ištikus nelaimei.

Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos sekretoriatas, bendradarbiaudamas su Lietuvos centriniu valstybės archyvu, š. m. vasario 11 dieną surengė Pasaulinės radijo dienos minėjimą, pasiskirdamas jį „Amerikos balso“ lietuviškai transliacijai per radiją. Ši radijo stotis visą sovietinės Lietuvos gyvavimo laikotarpį žadino lietuvių savimonei ir neleido užgesti nepriklausomybės viltims. 2008 m. Užsienio reikalų ministerijos ir JAV Lietuvių Bendruomenės dėka, JAV vyriausybė perdavė Lietuvai radijo stoties „Amerikos balsas“ lietuviškos redakcijos 1951–1982 m. transliacijų įrašus. 2013 metais garso įrašų skaitmeninimo darbai buvo baigti.

„Amerikos balso“ radijui skirtas vakaras vyko Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos galerijoje, Šv. Jono g. 11, Vilniuje. Jo metu Lietuvos valstybinio archyvo atstovai pristatė saugomą archyvinę medžiagą, susirinkusieji klausėsi istorinių radijo įrašų. Vakare dalyvavo Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto dėstytoja dr. Inga Zakšauskienė, kalbėjusi apie „Amerikos balso“ reikšmę po Antrojo pasaulinio karo. Ji pasakojo apie „Amerikos balso“ lietuvių redakcijos įsteigimą, pirmąją laidą, jos simbolinę reikšmę sovietinės valdžios okupuotai Lietuvai, pagrindinę „Amerikos balso“ auditoriją sovietinėje Lietuvoje, valdžios požiūrį į šios ir kitų Vakarų radijo stočių transliacijas į SSRS ir Lietuvą, taip pat apie „Amerikos balso“ lietuviškų laidų reikšmę Atgimimo laikotarpiu.

Renginį savo dalyvavimu pagerbė svečiai iš JAV ambasados Lietuvoje. Pranešimą skaitė JAV ambasadorės patarėja kultūrai, švietimui ir žiniasklaidai gerb. Rima Janina Vydmantas, 20 metų dirbusi CNN žurnaliste.

Miglė Mašanauskienė

